

ӘЛЕУМЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОЦИОЛОГИИ TOPICAL ISSUES OF SOCIOLOGY

FTAMP 04.51.53

<https://doi.org/10.51889/1728-8940.2023.81.1.001>

К.Ә. Әбдір¹, Л.И. Набиева^{2}, А.А. Түймебекова¹*

¹ *М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті
Тараз қ., Қазақстан*

² *Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті
Ақтау қ., Қазақстан Республикасы*

ЖАҢА ФОРМАТТА ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІ: ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ

Аңдатпа

Бұл мақалада білім беру жүйесінде педагогтардың кәсіби шеберлігіне әлеуметтанулық талдау жасалған. Авторлар педагогикалық шеберліктің негізгі сипаттамаларын, сондай-ақ мұғалімдерге кәсіби шеберліктің жоғары деңгейіне жетуге көмектесетін технологиялар мен әдістерді сипаттайды. Мақалада сонымен қатар оқытушылардың кәсіби шеберлігіне әсер ететін әлеуметтік және мәдени факторлар, мысалы, әлеуметтік мәртебе, мәдени контекст, қоғамдық пікірдің рөлі және т.б қарастырылады.

Мақалада әр түрлі деңгейдегі оқытушылар арасында жүргізілген эмпирикалық зерттеу нәтижелері, сонымен қатар олардың кәсіби шеберлігіне әсер ететін факторларды талдауы нәтижелері берілген. Жалпы, мақала педагогтың кәсіби шеберлігін және оның білім сапасына әсерін зерттеуге қосылған маңызды үлес болып табылады. Ол ғылыми-зерттеу жұмыстары үшін де, оқу орындарында практикалық қолдану үшін де пайдалы болып табылады. Авторлар тарапынан педагогтың кәсіби шеберлігін арттыру және жалпы білім сапасын арттыру үшін құнды қорытындылар мен ұсыныстар жасалды.

Түйін сөздер: кәсіби шеберлік, мұғалім, білім, студент жастар, қазіргі қоғам, инновация.

K.Abdir¹, L.Nabiyeva^{2}, A.Tuimebekova¹*

¹ *M.Kh. Dulati Taraz Regional University.
Taraz, Kazakhstan*

² *Sh. Yessenov Caspian University of Technology and Engineering
Aktau, Kazakhstan*

PROFESSIONAL SKILLS OF A TEACHER IN A NEW FORMAT: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS

Abstract

This article is a sociological analysis of the professional skills of teachers in the education system. The authors describe the main characteristics of pedagogical excellence, as well as technologies and methods that can help teachers achieve a high level of professionalism. The article also discusses social and cultural factors that influence the professional skills of teachers, such as social status, cultural context, the role of public opinion, and others.

The article presents the results of an empirical study conducted among teachers of different skill levels, as well as an analysis of the factors influencing the professional skills of teachers. In general, the article is an important contribution to the study of the professional skills of teachers and its impact on the quality of education. It can be useful both for research activities and for practical application in educational institutions. The authors draw conclusions and recommendations for improving the professional skills of teachers and improving the quality of education in general.

Keywords: professional skills, teacher, education, student youth, modern society, innovation.

Абдир К.А.¹, Набиева Л.И.^{2}, Тұймабекова А.А.¹*

*¹Таразский региональный университет имени М.Х. Дулати
г. Тараз, Казахстан*

*²Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Ш. Есенова
г. Актау, Республика Казахстан*

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ МАСТЕРСТВО ПЕДАГОГА В НОВОМ ФОРМАТЕ: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация

Данная статья представляет собой социологический анализ профессионального мастерства педагогов в системе образования. Авторы описывают основные характеристики педагогического мастерства, а также технологии и методы, которые могут помочь педагогам достичь высокого уровня профессионализма. В статье также рассматриваются социальные и культурные факторы, оказывающие влияние на профессиональное мастерство педагогов, такие как социальный статус, культурный контекст, роль общественного мнения и другие.

В статье представлены результаты эмпирического исследования, проведенного среди педагогов разных уровней квалификации, а также анализ факторов, влияющих на профессиональное мастерство педагогов. В целом, статья представляет собой важный вклад в изучение профессионального мастерства педагогов и его влияния на качество образования. Она может быть полезна как для научно-исследовательской деятельности, так и для практического применения в образовательных учреждениях. Авторы делают выводы и рекомендации по улучшению профессионального мастерства педагогов и повышению качества образования в целом.

Ключевые слова: профессиональное мастерство, педагог, сфера образования, студенческая молодежь, современное общество, инновация.

КІРІСПЕ

Педагогтың кәсіби шеберлігін әлеуметтанулық тұрғыда талдау қоғамдық өмір аясында педагог жұмысының және оның кәсіби іс-әрекетінің әртүрлі аспектілерін зерттеуге мүмкіндік беретін көп қырлы және күрделі үрдіс. Бұл мәселені әлеуметтанулық талдаудың маңызды аспектілерінің бірі педагогтың жасы, жынысы, білімі, жұмыс тәжірибесі және т.б. әлеуметтік-демографиялық ерекшеліктерін зерттеу болып табылады. Мұндай талдау оқытушының кәсіби шеберлігіне қандай әлеуметтік және мәдени факторлар әсер ететінін және оқытушының құзыреттілік деңгейі жоғары екенін анықтауға мүмкіндік береді. Тағы бір айта кететін жайт оқытушының кәсіби құзыреттілік деңгейін әр түрлі адамдар тобының, яғни әріптестерінің, студенттерінің және олардың ата-аналарының бағалауы маңызды болып табылады. Мұндай зерттеу педагог жұмысының күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, сондай-ақ, оқытудың қандай әдістері мен тәсілдері арқылы оқушыларға тиімді жеткізуге болады соны айқындауға мүмкіндік береді.

Педагогтың өз мамандығына деген көзқарасын, ынтасын және жұмысына қанағаттануын зерттеу әлеуметтанулық талдауың басты міндеттерінің бірі болып саналады. Бұл аспектіні терең талдау оқытушыларды ынталандыратын қандай факторларды, олардың жұмысында қандай проблемалармен бетпе-бет келетінін, еңбек жағдайлары мен кәсіби даму мотивациясын қалай жақсартуға болатынын анықтауға көмектеседі. Бұл өз кезегінде оқу үрдісінде инновациялық әдістер мен технологияларды қолдану тәжірибесінің сапасын көрсетеді. Мұндай талдау оқу процесінде қандай инновациялық әдістер мен технологиялардың тиімді екенін, олардың оқушыларға қалай әсер ететінін және оларды енгізуде қандай мәселелер туындайтынын анықтауға көмектеседі. Бұл білім беру ұйымдарына жұмысын оңтайландыруға және оқуды қызықты әрі тиімді етуге көмектеседі.

Білім беру ұйымы деңгейінде әлеуметтанулық талдау жалпы білім беру ұйымы жұмысының тиімділігін бағалауды, мұғалімдердің кәсіби құзыреттілік деңгейі мен оқушылардың оқу жетістіктерінің арасындағы байланысты зерттеуді, ұйымның қызметін талдауды қамтуы мүмкін. Оқытушының біліктілігін арттыру жүйесін құру, мұғалімдердің еңбекақысының деңгейіне әсер ететін факторларды анықтау және еңбек нарығы үшін педагогикалық кадрларға сұранысты зерделеуді қажет етеді.

Жалпы қоғам деңгейінде әлеуметтанулық талдау ұстаз мамандығының әлеуметтік мойындалуы мен беделін зерделеуді, елдегі білім сапасы туралы қоғамдық пікірді бағалауды, мемлекеттік білім беру саясатын және оның педагогтардың кәсіби шеберлігіне әсерін талдауды, сондай-ақ мұғалімнің кәсіби шеберлігіне әсерін талдауды қамтуы мүмкін. Бұл дегеніміз сөзсіз педагогтардың және жалпы білім беру ұйымының жұмысын тереңірек түсінуге, проблемалар мен кемшіліктерді анықтауға, сондай-ақ оларды шешу жолдарын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл білім сапасын арттырып, мұғалімдердің еңбек жағдайын жақсартады. Сондықтан аталмыш мақалада осы мәселелер терең қарастырып, жан-жақты зерттеледі және ұсыныстар беріледі.

ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ

Педагогикалық шеберлік мәселесін әлеуметтанулық зерттеу әдістемесі мұғалімнің кәсіби қызметінің негізгі аспектілерін айқындау үшін қолданылатын тәсілдер, әдістер мен технологиялар жүйесін қамтиды. Ол объективті ақпарат алуға және оны педагогика ғылымы тұрғысынан талдауға мүмкіндік беретін ғылыми әдістер мен ұстанымдарға негізделген. Осы орайда эксперттік әдіс көмегімен педагогикалық шеберліктің кейбір аспектілерін зерттеу үшін сараптамалық бағалау қолданылды. Сарапшылар кәсіби педагогтар да, студенттер де, ата-аналар мен және басқа да мүдделі тұлғалар бола алады. Әлеуметтанулық сұрақ-жауап әдісі оқытушылардың, студенттердің және оқу үдерісіне басқа қатысушылардың пікірлері мен бағалаулары туралы ақпаратты жинауға, сондай-ақ, қолданылатын әдістер мен технологиялардың тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді. Келесі бір бақылау әдісі оқу-тәрбие процесінің нақты жағдайындағы оқытушылар мен студенттердің мінез-құлқы мен іс-әрекеті туралы ақпарат алуға мүмкіндік берді. Дегенмен, педагогикалық шеберлік мәселесін тиімді зерттеу үшін білім беру тәжірибесінің контекстік ерекшеліктерін де ескеру қажет, сонымен қатар кешенді және пәнаралық тәсілді қолдану пайдалы болып табылады.

НӘТИЖЕЛЕР МЕН ТАЛҚЫЛАУ

Педагогтың кәсіби шеберлігі – оқу сабақтарын жоспарлауды, оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруды, студенттердің білімін бағалауды және олардың білім алуына қолайлы педагогикалық жағдай жасауды қамтитын педагогикалық процесті тиімді және нәтижелі жүзеге асыру қабілеті. Мұғалімнің кәсіби шеберлігіне психология мен педагогиканы білу, әр түрлі тұлғамен жұмыс жасай білу, әр оқушымен тіл табыса таба білу, шиеленіс жағдайында өзін ұстай білу, шешім қабылдау, мұғалімдер ұжымының жұмысын ұйымдастыру жатады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігінің маңызды аспектілерінің бірі – үздіксіз кәсіби даму және өзін-өзі тәрбиелеу.

Қазіргі уақытта білім беру саласында өзекті болып отырған мәселе оқытушылардың заман талабына сәйкес білім беруде үздік дағдыларды игеру қажеттілігі. Оқытушыларға кәсіби

шеберлігін арттыруға қатысты қойылатын талаптар жоғарғы оқу орындары басшылығы тарапынан жиі көтеріледі. Соңғы жылдары отандық орта және жоғарғы білім беру саласында жағдай айтарлықтай өзгерді. Мәселен, бұрын университеттердің негізгі мақсаты студенттерге белгілі бір салада білім беріп, маман дайындап шығару болса, қазіргі кезде университеттерде ең алдымен өмірлік дағдыларға баса назар аудару бастады. Сондықтан оқытушылар ең алдымен білім алушыларға жаңаша идеяларды ұсынуға мүмкіндік беретін әдістермен жұмыс істеуге көшуде. Жаңа идеяларды тудыру қазіргі қоғамның негізгі қағидасы екені шындық.

Осы орайда С. Чериан, С.А. Зиглер, В.К. Плаут және А.Н. Мельцофф сияқты бірқатар танымал шетелдік авторлардың пікірі бойынша жаңа идеяларды тудыру мен оларда іске асыруда оқытушылар мен студенттер арасында өзара әрекеттесу мотивация үшін маңызды екеніне сенімді болуы керек. Оқу орындарындағы өзара әрекеттестікке баса назар аударуды қажет етеді, өйткені бұл маңызды оқу үрдісінің бір бөлігі болып табылады. Өйткені оқыту ортасы білім алушылардың жетістіктеріне, белсенділігіне, оқуына және оқуына тікелей әсер етеді [1, р.10].

Осы орайда қазіргі оқытушылардың бойына тән таптырмайтын қасиет болуға тиісті құнды қабілеттер: ғылыми тұрғыда сауаттылық, үнемі ғылыми ізденіспен шұғылдану және жаңа форматтағы оқыту әдістерімен жұмыс жасай білуі болып табылады. Тағы да осы бағытта баса айта өтетін болсақ ұстаздың осындай заманауи қабілеттерді игере білуі оқушылардың сапалы білім алуына кепілдік жасайды. Соңғы жылдары оқу орындары заманауи оқу құралдарын белсенді түрде енгізе бастады, олардың ішінде интерактивті құралдардың орны ерекше. Солардың бірі – интерактивті тақта оқу процесін мүлде басқаша ұйымдастыруға мүмкіндік беретін принципті жаңа құрал [2, С.98].

Мұғалім үнемі өз бетімен жұмыс істеп, коммуникативті дағдыларын, басқаларды тыңдай және түсіне білу, өз эмоциясын басқара білу, оқушыларға, әріптестерге төзімділік пен сыйластықпен қарау керек. Сонымен қатар, мұғалімнің шеберлігі жаңа оқу жоспарының талаптары, жаңа технологияларды пайдалану мен әрбір білім алушының жеке қажеттіліктері мен ерекшеліктері сияқты өзгермелі оқу жағдайларына бейімделу қабілетін қамтиды. Педагогтың кәсіби шебердігінің тиімділігін арттыру мәселесімен тұрақты түрде айналысып жүрген ағылшын ғалымы А.О.Е. Есу былайша тұжырым жасайды: «Оқытушы өз саласында жаңа тенденциялардан үнемі хабардар болып, оқытудың жаңа әдістері мен технологияларын зерттеп, кәсіби конференциялар мен семинарларға қатысып, әріптестерімен тұрақты түрде тәжірибе алмасуы қажет». Авторлардың пікірімен келіспеске болмайды, себебі оқытушының кәсіби шеберлігінің маңызды аспектісі оның тұлғалық дамуы болып табылады [3].

Оқытушының кәсіби шеберлігінің негізгі аспектілерінің бірі – оқушыларға қолайлы білім беру ортасын құра білу. Бұл айналасына мейірімді және толерантты атмосфераны құру, шығармашылық ойлауды қолдау және оқушылардың дербестігін дамыту. Сонымен қатар, оқытушы өз жұмысының және білім алушылардың сапасын бағалай білуі, өз жұмысын жақсарту және оқыту әдістерін түзету үшін бағалау нәтижелерімен жұмыс істей білуі керек. Жалпы, педагогтың кәсіби шеберлігі – оның кәсіби міндеттерін тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін білім, білік, дағдылар кешені. Бұл қорыта айтқанда үнемі өзін-өзі жетілдіру мен жаттықтыруды, сонымен қатар оқыту мен тәрбиелеудің психологиялық-педагогикалық аспектілерін терең түсінуді талап етеді. Сонымен педагогтың кәсіби шеберлігін дамыту және тәжірибеде қолдануға қажетті бірнеше талаптарға жеке-жеке тоқталып қарастырып көрсек:

Біріншіден, үздіксіз оқу және өзін-өзі дамыту. Педагог өз саласында үнемі жаңа әдістер мен тәсілдерді зерттеп, озық тәжірибелермен танысу және тәжірибе алмасу үшін ғылыми-әріптестік байланысты сақтау керек. Кәсіби әдебиеттерді үнемі оқу, семинарлар мен конференцияларға қатысу, онлайн курстардан өту және басқа да білім беру нысандары оқытушының білімі мен біліктілігін арттыруға көмектеседі.

Екіншіден, рефлексия және өзін-өзі бағалау. Оқытушы студенттермен жұмысы мен оның оқыту әдістерін үнемі қайталап уақыт талабына сай жаңартып отыруы керек. Бұл жұмыстағы қателер мен кемшіліктерді анықтауға және оқыту әдістемелерін түзетуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, рефлексия олардың күшті жақтарын білуге және оларды жұмысын жақсарту үшін пайдалануға көмектеседі.

Үшіншіден, жаңаша өзгерістерге бейімделу. Оқытушы оқытудағы өзгерістерге дайын және жаңа әдіс-тәсілдер мен технологияларға бейімделе білуі керек. Мысалы, интерактивті тақтаны пайдалану немесе онлайн оқыту педагогтан жаңа дағдылар мен тәсілдерді қажет етуі мүмкін.

Төртіншіден, нәтижелерді объективті түрде бағалау. Оқытушы өзінің жетістіктері мен кемшіліктерін білу үшін өз жұмысының нәтижелерін және шәкірттерін бағалауы керек. Бағалау сонымен қатар оқытушыға оқыту әдістерін түзетуге және білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделуге көмектеседі.

Бесіншіден, студенттердің жеке қажеттіліктеріне көзқарасты бейімдеу. Кәсіби педагог студенттердің қалай оқитынын және әр түрлі типтегі оқушыларға қандай оқыту әдістері ең қолайлы екенін терең түсінуі керек. Бұл мұғалімге жеке оқыту бағдарламаларын жасауға және әрбір студентке оның жеке қажеттіліктерін ескере отырып жақындауға мүмкіндік береді [4, С.30].

Осы бағытта 2022 жылы 8 қаңтарда ҚР Ғылым және жоғарғы білім беру министрлігі «Қазақстан Республикасында педагогикалық білім беруді жаңғырту туралы тұжырымдама» қабылдады. Осыған сәйкес отандық білім беру мекемелері алдына әлеуметтік жаңғыртудың жаңа ауқымды міндеттерін қойып отыр. Оның ішінде жеделдетілген инновациялық индустрияландыру және экономикалық интеграция, атап айтқанда педагогикалық білім сапасымен қамтамасыз ету. Алдағы уақытта дәл осы жүйеде басым өзгерістер орын алады деп күтілуде. Оқытушыларды даярлау жағдайында өзінің кәсіби мүмкіндіктерін толық жүзеге асыратын жаңа үлгідегі ХХІ ғасырдың қабілеттерді игеру болып табылады. Демек, білім беру жүйесін ілгері дамыту қажеттілігі туындап отырғандығын ескере отырып, оқытушыларды оқытудың заманауи парадигмасына негізделуі тиісті әлеуметтік-гуманитарлық білімнің соңғы жетістіктерде тиімді ендіру қажет. Әсіресе, халықаралық педагогикалық қауымдастық, сонымен бірге олардың ұлттық әлемдік білім беру мәдениетіндегі құндылықтарды баста назарда ұстауы қажет. Осы орайда аталмыш Тұжырымдама болашақта педагогикалық білімді инновациялық дамытудың ғылыми-әдістемелік негізіне айналады деген үміт бар [5].

Жоғарыда айтылған оқытушының кәсіби біліктілігін арттыруға және әріптестерімен тәжірибе алмасуға көмектесетін негізгі талаптарды қалыптастыруға жағдай жасау қазіргі білім беру мекемелерінің басты міндеті болып табылады. Оған қоса педагогтарға қоғам тарапынан қолдау көрсету өте маңызды. Қоғамда олардың білім берудегі маңызды рөлін мойындап, қолдау көрсетіп, оларға қажетті құрмет көрсетілуі керек. Бұған жалақыны көтеру, әлеуметтік төлемдер және басқа да қолдау түрлері кіруі мүмкін. Жалпы, мұғалімнің кәсіби шеберлігін шыңдауға жағдай жасау – отандық білім беру жүйесі мен қазақстандық қоғам алдындағы маңызды міндет. Педагогтар өз жұмысын тиімді жүзеге асыру және барлық студенттерге сапалы білім беру үшін оқытудың және кәсіби қолдаудың әртүрлі формаларына қол жеткізуі, сондай-ақ әкімшілік пен қоғам тарапынан қолдау алуы керек [6, С.109].

Әлеуметтану саласындағы білім беру орталықтары әлеуметтену процесінің маңызды бөлігі ретінде қарастырылады. Осы орайда Дж.Балатти және И. Фальк есімді ғалымдардың теориялық тұжырымдарына сәйкес әртүрлі мәдениеттер мен субмәдениеттерді бастан кешіру білім алушының қоғамда саналы тұлға болып қалыптасуына тікелей ықпал етеді. Ол міндетті түрде педагогтың кәсіби шеберлігіне тікелей байланысты. Сонымен қатар оқу орындарынан басқа әлеуметтенуге құбылысына тағы да әлеуметтік құрылымдардың ішінде отбасы, қоршаған орта және діни мекемелер белгілі бір деңгейде әсерін тигізеді. Оқытушыларға ең алдымен кәсіби шеберлігін арттыруға жағдай жасау керек [7, р.291].

Елімізде оқытушыларға кәсіби біліктілігін арттыруға мүмкіндіктері бар. Соңғы жылдары оқытушыларды қайта даярлау және біліктілігін арттыруға ерекше көңіл бөлініп келеді. Қазіргі кезде оқытушылар әртүрлі ұйымдар мен мекемелер, мысалы, университеттер, колледждер, үздіксіз білім беру орталықтары және т.б. ұсынатын біліктілікті арттыру курстарынан өте алады. Сонымен бірге еліміздің түкпір-түкпірінде өтетін түрлі семинарлар мен конференцияларға

қатысу арқылы педагогтар өздерінің жұмыс саласына байланысты тәжірибе алмасуына мүмкіндік ала алады. Тағы бір баса айтып кететін жайт елімізде оқытушылар жаңа тәжірибе мен практикалық дағдыларды алу мақсатында әртүрлі ғылыми зерттеу жобаларға қатысуға жағдай жасалған.

Кейбір әлеуметтанулық мәліметтерге сүйенетін болсақ, есеп бойынша Қазақстандағы ғылыми-зерттеу институты қызметкерлерінің 60%-ға жуығы ғылыми жұмысты оқытушылықпен ұштастырады. Ең бастысы, университет оқытушыларының төрттен біріне жуығы ғылыми мекемелерде толық емес жұмыс күнімен жұмыс істейді. Сонымен қатар, сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің жартысынан астамы ғылыми жобаларға тек мемлекеттік тапсырыс аясында ғана қатысады. Осылайша, сауалнама қатысқан оқытушылардың басым көпшілігі ғылыми белсенділікті ынталандырудың жаңа тетіктерін әлі де болса да меңгере қоймаған [8].

Сауалнамаға қатысқандардың тек 9% пайызы ғана гранттық зерттеу жобасына қатысады, олардың жартысына жуығы Білім және ғылым министрліктерінен бөлінген гранттық жобалар болып табылады. Респонденттердің тек 11,6%-ы ғана қосымша қаржыландыру көздерін табуға тырысады, ал оның 40%-ға жуығы университет немесе ғылыми-зерттеу институты ішінде таратылатын ақпаратты іздеумен шектеледі [9].

Осы орайда елімізде бүгінгі күні оқытушының кәсіби шеберлігін арттыруға қойылатын бес түрлі талапты дамытуда кездесетін проблемаларды айтпасқа болмайды. Атап айтқанда елімізде оқытушылардың кәсіби шеберлігін арттыруға мүмкіндіктер жасалғанымен, әлі де болса бұл үрдіске кедергі келтіретін шешімін таппаған күрделі мәселелер бар. Ең алдымен еліміз бойынша оқытушылардың жалақысы төмен деңгейде қалып отырғандығы ақиқат. Көптеген педагогтар өздерінің кәсіби өсуіне инвестиция жасай алатындай жалақы алмайды. Осыған байланысты педагогтардың үздіксіз білім алуға және оқытуға мүмкіндігі шектеулі, әсіресе, олар шалғайда немесе халқы аз елді мекендерде жұмыс істесе көптеген инновациялық технологияларға қол жеткізе алмайды.

Келесі бір мәселе кейбір педагогтар үшін жұмыс орнында немесе жалпы білім беру жүйесінде мансабы бойынша өсуге келешегі болмаса, кәсіби дағдыларын дамытуға ынтаның болмауы мүмкін. Дегенмен кейбір педагогтар өздерінің кәсіби дағдыларын дамытудың қажеті жоқ деп санауы да жиі кездеседі, өйткені себебі білім беру мекемесінде біліктілік деңгейіне қоятын талаптар өте төмен деңгейде екенін айту керек. Жалпы, орын алып отырған проблемаларға қарамастан, Қазақстанда білім сапасын арттыру және педагогтардың кәсіби шеберлігін дамыту жұмыстары жалғасуда.

Педагогикалық шығармашылықтың жоғары деңгейі педагогикалық жұмыстағы қарым-қатынастың жоғары деңгейімен үйлеседі. Қарым-қатынас әрқашан адамдардың өзара әрекеті ретінде және кәсіби қызметтің құрамдас бөлігі ретінде анықталады. Байланыс типтік түрде жүзеге асырылады, бұл адам үшін қандай да бір жолмен бір-бірімен тіл табыса білу, өйткені жеке тұлғаның өмірлік құндылықтары, дүниетанымы мен этикалық ұстанымдары адамдар арасындағы қарым-қатынаста жүзеге асады [10, С.95].

Салыстырмалы түрде тұрақты жиынтық және белгілі бір адамға арналған арнайы әдістер және коммуникативті мәселелерді шешуге бағытталған қарым-қатынасты ұйымдастыру әдістерін қарым-қатынас стилі деп атаймыз. Демократиялық, авторитарлық және либералдық сияқты стильдердің түрлері бар екені рас. Демократиялық стиль қарым-қатынаста тең серіктестікпен сипатталады, қарым-қатынастар құрмет негізінде құрылады. Мұғалім оқушыларды ынталандырады шешім қабылдау, олардың пікірін ескеру, шешімнің тәуелсіздігін бағалау, кеңес, нұсқаулар түрінде жетекшілік етеді [11, С.192].

Мұғалімнің шеберлігі табысты оқуды және оқушылардың дамуын қамтамасыз ететін негізгі фактор болып табылады. Педагогикалық шеберлік білім, білік және тәжірибені біріктіруге, сондай-ақ тәжірибе мен кәсіби тәжірибеге негізделгені белгілі. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі тек білім беру саласындағы білім мен дағдыларды ғана емес, сонымен бірге өзін-өзі дамыту, рефлексия және өзгермелі оқыту жағдайларына бейімделу қабілетін қамтиды. Мұғалімнің негізгі қасиеттері – оқушыларға деген сүйіспеншілік, шыдамдылық, тыңдай білу және түсіну,

ынталандыру және шабыттандыру. Мұғалімнің кәсіби шеберлігіне оқу-тәрбие процесін жоспарлау және ұйымдастыру, сыныпта сенім мен сыйластық атмосферасын құру, оқыту әдістері мен білімді бағалауды тиімді пайдалана білу жатады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігін дамыту үшін үнемі өз бетімен оқуды, кәсіби қоғамдастықтарға қатысуды және тәжірибе алмасуды, сонымен қатар өз жұмысын үнемі талдап, бағалауды қажет етеді. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі әрбір оқушының табысты оқуы мен дамуының негізі болып табылады, сондықтан оны дамыту және қолдау білім беру жүйесінің басым бағыттарының бірі болуы керек.

ҚОРЫТЫНДЫ

Педагогикалық шеберлік студенттерді оқыту мен дамытудың теориялық негіздерін білуді ғана қажет етіп қоймайды, сонымен бірге осы білімді практикада қолдана білуді де қамтиды. Мұғалімнің оқушылардың оқу мәнері, оқу қарқыны, қызығушылықтары мен қажеттіліктері әртүрлі болуы мүмкін екендігіне дайын болуы маңызды. Заманауи мұғалім оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды қолдануға және интерактивті оқу материалын жасауға дайын болуы керек. Басқа оқытушылармен, әлеуметтік қызметкерлермен және оқушылардың ата-аналарымен бірге топта жұмыс істей білу де маңызды. Ұстаздың кәсіби шеберлігін оқушыларды оқыту мен дамыту нәтижелерімен бағалауға болады. Оқушылардың жетістігі тек мұғалімге ғана емес, сонымен қатар отбасылық орта, әлеуметтік орта, оқушылардың жеке ерекшеліктері, т.б. көптеген факторларға байланысты екенін ескерген жөн.

Мұғалімнің кәсіби шеберлігін дамытуды білім беру жүйесі, мысалы, біліктілікті арттыру курстарын өткізу, кәсіби конференциялар мен семинарлар ұйымдастыру, соңғы әдістер мен материалдарға қолжетімділікті қамтамасыз ету арқылы қолдау керек. Жалпы алғанда, мұғалімнің кәсіби шеберлігі қоғамның дамуында маңызды рөл атқарады, өйткені білім тұрақты экономикалық және әлеуметтік дамудың негізгі факторы болып табылады. Сондықтан педагогикалық құзіреттілікті дамыту тек жеке мұғалімдердің ғана емес, жалпы білім беру жүйесінің маңызды міндеті болып табылады.

Мұғалімнің кәсіби шеберлігі әрбір оқушының жеке қажеттіліктеріне, қызығушылықтары мен мүмкіндіктеріне сәйкес жан-жақты дамуына жағдай жасауға бағытталуы керек. Әрбір студент бірегей және жеке көзқарасты қажет ететінін ескеру маңызды. Педагогикалық шеберлік бастауыштан бастап үлкен мектеп жасына дейінгі оқушылардың әртүрлі жас топтарымен жұмыс істей білуді қамтуы керек. Әрбір жас тобына өзіндік көзқарас пен оқыту әдістері қажет. Мұғалімнің кәсіби шеберлігінің маңызды элементі әр түрлі типтегі оқушылармен жұмыс істей білу, мысалы, дарынды, қиын, ерекше және т.б. Мұғалім әр оқушының әлеуетін дамытуға жағдай жасай білуі, сонымен қатар кездесетін түрлі қиындықтарды жеңуге көмектесуі керек.

Педагогикалық шеберлік сонымен қатар студенттер әртүрлі мәдени және тілдік ортадан шығуы мүмкін көпмәдениетті ортада жұмыс істеу қабілетін қамтиды. Осы ерекшеліктерді ескеріп, инклюзивті білім беруге жағдай жасау маңызды. Жалпы, мұғалімнің шеберлігі көптеген факторларды қамтитын күрделі және көп қырлы ұғым. Мұғалімнің негізгі қасиеттері – оқушыларға деген сүйіспеншілік, кәсіби білім және оларды тәжірибеде қолдана білу, сонымен қатар өзін-өзі дамыта білу және өзгермелі оқу жағдайларына бейімделу.

Оқытушының кәсіби шеберлігін үнемі арттыру біздің қазақстандық қоғамда білім саласында жүргізіліген реформалар мен оқу іс-әрекетінің негізгі нәтижесіне тікелей байланысты болып табылады. Олардың кәсіби шеберлігін дамыту үздіксіз өзін-өзі тәрбиелеу қызметімен тығыз қатынаста. Кәсіби шеберлікке қол жеткізу үшін мүмкіндік беретін негізгі қасиеттері – кәсіби жауапкершілік, шығармашылық жұмыс және еңбекке психологиялық дайындық болып табылады. Кәсіби шеберлікті дамыту білім сапасын арттыруға, оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу үдерісін жетілдіруге, сонымен қатар кәсіби қоғамдастықтың беделін нығайтуға ықпал етеді.

Жоғары кәсіби шеберлікке қол жеткізу үшін мұғалім білім берудің заманауи әдістері мен әдістерін қолдануы, кәсіби семинарлар мен конференцияларға қатысуы, әріптестерімен байланыста болуы және жұмыс тәжірибесін жалпылауы керек екендігі мақаланың мазмұнында жан-жақты талқыланды. Оқытушының кәсіби шеберлігін жетілдіру тек техникалық шеберлікпен

ғана емес, сонымен қатар оқушылармен, әріптестермен, ата-аналармен жұмыс істеудің этикалық және моральдық принциптерімен байланысты. Педагогтың кәсіби шеберлігінің табысты дамуы көбінесе оның білім беру ортасының өзгермелі жағдайларына қаншалықты бейімделуіне және өз қызметінде жаңа технологияларды қолдана білуіне тікелей байланысты.

Қорытындылайтын болсақ педагогтардың кәсіби шеберлігін көтеруді және қолдауды қоғам болып және мемлекеттік органдар, мысалы, қосымша қаржылық мүмкіндіктер мен кәсіби стандарттарды беру арқылы ынталандыруы керек. Педагогтың кәсіби шеберлігін үздіксіз жетілдіру, дамыту және қолдау қажеттілігі көптеген елдерде оқытушыларды еңбек қызметі барысында қайта даярлау және біліктілігін арттыру жүйелері арқылы көрінеді. Жоғарыда аталған факторлардың барлығы педагогтың жоғары кәсіби шеберлігіне жеке-жеке қол жеткізуге ықпал етіп қана қоймай, жалпы білім беру жүйесінің сапалық жағынан жетілдірілуіне жағдай жасайды.

Әдебиеттер:

1. Cheryan S., Ziegler S.A., Plaut V.C., Meltzoff A.N. *Designing Classrooms to Maximize Student Achievement. Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences.* – 2014, № 1(1). – P. 4-12
2. Елисеева И.Г. *Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе: метод. рекомендации/ Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. – Алматы: ННПЦ КП. – 2019. – 118 с.*
3. Esu A.E.O. *Competences for effective teaching. In S. C. Uche & I.O. Erukola (Eds), Professional skills for effective teaching. Aba: Aau Publishers. – 2004.*
4. Дерижан И. *Образ современного учителя и развитие педагогического мастерства / Дерижан И., Мынбаева А. Journal of Educational Sciences.* – 2017. – №2. – С. 27-34.
5. *Концепция модернизации педагогического образования Республики Казахстан. [Электронный ресурс]/ режим доступа: <https://www.kaznpu.kz/docs/docs/koncept2023.pdf> (Дата обращения: 11.02.2023)*
6. *Профессиональное мастерство современного педагога: коллективная монография / отв. ред. А.Ю. Нагорнова. – Ульяновск: Зебра. – 2016. – 442 с.*
7. Balatti J., Falk I. *Socioeconomic contributions of adult learning to community: A social capital perspective. Adult Education Quarterly.* – 52(4). – 2002. – P. 281 - 298.
8. Айсин С.Б. *Пять хронических проблем казахстанской науки (обзор правоприменительной практики Закона РК «О науке»).* [Электронный ресурс]/ режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36711333&pos=5;-108#pos=5;-108 (Дата обращения: 14.01.2023).
9. *«Состояние и проблемы казахстанской науки: взгляд изнутри» отчет результатов социологического исследования, проведенного по заказу Национального Центра научно-технической информации при поддержке Министерства образования и науки РК. [Электронный ресурс]/ режим доступа: <http://www.bisam.kz/ru/reports-and-publications/otcheti> (Дата обращения: 14.01.2023).*
10. Митина Л.М. *Учитель как личность и профессионал. / Митина Л.М. – М.: Дело, 1994. – 216 с.*
11. *Сергиевич А.А. Проблема формирования педагогического мастерства преподавателя вуза/ Сергиевич А.А., Бацевич А.Э. Вестн. – Ом. ун-та. – 2014. – № 2. – С. 191–193.*

References:

1. Cheryan S., Ziegler S.A., Plaut V.C., Meltzoff A.N. *Designing Classrooms to Maximize Student Achievement. Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences.* – 2014. – № 1(1). – P. 4-12

2. Eliseeva I.G. *Psichologo-pedagogicheskoe soprovozhdenie detej s osobymi obrazovatel'nymi potrebnyami v obshcheobrazovatel'noj shkole: metod. rekomendacii/ Eliseeva I.G., Ersarina A.K. – Almaty: NNPC KP. – 2019. – 118 s.*

3. Esu A.E.O. *Competences for effective teaching. In S.C. Uche, I.O. Erukola (Eds), Professional skills for effective teaching. Aba: Aau Publishers. – 2004.*

4. Derizhan, I. *Obraz sovremennogo uchitelya i razvitie pedagogicheskogo masterstva / Derizhan I., Mynbaeva A. Journal of Educational Sciences. – 2017, №2. – S. 27-34.*

5. *Koncepciya modernizacii pedagogicheskogo obrazovaniya Respubliki Kazahstan. [Elektronnyj resurs]/ rezhim dostupa: <https://www.kaznpu.kz/docs/docs/koncept2023.pdf> (Data obrashcheniya: 11.02.2023)*

6. *Professional'noe masterstvo sovremennogo pedagoga: kollektivnaya monografiya / otv. red. A.YU. Nagornova. – Ul'yanovsk: Zebra. – 2016. – 442 s.*

7. Balatti J., Falk I. *Socioeconomic contributions of adult learning to community: A social capital perspective. Adult Education Quarterly, 52(4). – 2002. – P. 281-298.*

8. Ajsin S.B. *Pyat' hronicheskikh problem kazahstanskoj nauki (obzor pravoprimeritel'noj praktiki Zakona RK «O nauke»). [Elektronnyj resurs]/ rezhim dostupa: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36711333&pos=5;-108#pos=5;-108 (Data obrashcheniya: 14.01.2023).*

9. *«Sostoyanie i problemy kazahstanskoj nauki: vzglyad iznutri» otchet rezul'tatov sociologicheskogo issledovaniya, provedennogo po zakazu Nacional'nogo Centr nauchno-tehnicheskoy informacii pri podderzhke Ministerstva obrazovaniya i nauki RK. [Elektronnyj resurs]/ rezhim dostupa: <http://www.bisam.kz/ru/reports-and-publications/otcheti> (Data obrashcheniya: 14.01.2023).*

10. Mitina, L. M. *Uchitel' kak lichnost' i professional / Mitina L. M. – M. : Delo. – 1994. – 216 s.*

11. Sergievich, A.A. *Problema formirovaniya pedagogicheskogo masterstva prepodavatelya vuza/ Sergievich A.A., Bacevich A.E. Vestn. – Om. un-ta. – 2014. – № 2. – S. 191–193.*

SRSTI 04.51.53

<https://doi.org/10.51889/1728-8940.2023.81.1.002>

*Zh.Kuanysbayeva**

*Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF STUDENTS VALUE ORIENTATIONS FORMED UNDER THE INFLUENCE OF CONFORMISM

Abstract

A sociological analysis of students' value orientations formed under the influence of conformism was carried out in this article. The concept of conformity, its role in society, as well as the influence of conformity on students' value orientations were considered. Empirical data and research results helped to confirm the connection between conformity and value orientations. Understanding this connection can be useful for developing strategies to support students and form their independent thinking and value attitudes within educational programs and social contexts.

In modern society, conformism plays a significant role on the formation of students' value orientations. Conformism can influence how young people perceive and accept the values, norms and expectations of society. In this article, a sociological analysis of students' value orientations will be conducted focused on the influence of conformism.

Keywords: social values, social comparison, conformism, value attitudes, value orientations of students.